

сведениями о языковых процессах в письменной деловой коммуникации, дискредитирует себя не только как специалиста, но и как современную культурную личность. Достаточная степень знаний в этой области, глубина проникновения в родной язык, умение «перевести» коммуникативное намерение адресанта в грамотную речь определенной стилистической окраски на родном языке – обязательные качества лингвистически образованного переводчика деловой документации.

Ю. М. Кардубан

ЭЛІМІНАЦЫЯ МІЖМОЎНЫХ ЛАКУН: ЛЕКСІКАГРАФІЧНЫ АСПЕКТ

Пры правядзенні супастаўляльных даследаванняў і ў працэсе выкладання замежных моў можа адбывацца вылучэнне лексічных адзінак, якія не маюць літаральных (аднаслоўных) адпаведнікаў у іншай мове. Наяўнасць у нацыянальных мовах такой – безэквівалентнай – лексікі абумоўлена не толькі денататыўнымі прычынамі, але і сігніфікатыўнымі асаблівасцямі, або спецыфікай успрыняцця і арганізацыі карціны свету ў свядомасці носьбітаў пэўнай мовы.

У нашым даследаванні тэрміны *безэквівалентная лексіка* (як наяўнасць моўных адзінак) і *лакуна* (як адсутнасць моўных адзінак) з'яўляюцца кампліментарнымі паняццямі. Тэрмін *безэквівалентная лексіка* ўжываецца ў дачыненні да мовы-крыніцы, а тэрмін *лакуна* – у адносінах да мовы супастаўлення або мовы перакладу. Калі ў сістэме адной мовы ў параўнанні з іншай адчуваецца лексічная адсутнасць, які-небудзь прабел (gap) у адлюстраванні пазамоўнай рэчаіснасці, то становіцца неабходнай кампенсацыя гэтага прабелу.

Устаноўлена, што міжмоўныя лексічныя лакуны як выпадкі лексічнай адсутнасці могуць кампенсавацца спалучэннямі слоў – такімі асобнааформленымі намінацыямі мовы перакладу, структура якіх абумоўлена/не абумоўлена структурай эквівалентных ім аднаслоўных суцэльнааформленых намінацый у мове-крыніцы.

У гэцце сродкі кампенсацыі дазваляюць расшыфраваць і патлумачыць безэквівалентныя адзінкі, і такім чынам адбываецца інтэрпрэтацыя рэалій іншай лінгвакультурнай супольнасці. Аднак для паспяховай міжкультурнай камунікацыі часам неабходна не толькі адэкватнае ўспрыманне значэння лакуны, але і яе *элімінацыя*, г. зн. фармальнае запаўненне або кампенсацыя моўнага прабелу. Асаблівую актуальнасць мае распрацоўка праблемы міжмоўнай эквівалентнасці для лексікаграфічнай практыкі, бо менавіта вынікі супастаўляльных даследаванняў спрыяюць тэарэтычнаму абгрунтаванню лексікаграфічнага апісання розных моў.

Як вядома, усе слоўнікі, як тлумачальныя, так і перакладныя, заснаваны на пастулаце аб «прэзумпцыі эквівалентнасці». Зразумела, што эквівалентнасць правай і левай частак слоўнікавага артыкула ў тлумачальным слоўніку з'яўляецца адноснай, бо левая частка слоўнікавага артыкула перадае індывідуальныя

значэнні ў максімальна згорнутай форме, у той час як дэфініцыі растлумачваюць сэнс абазначэння. Што датычыцца перакладных слоўнікаў, то тут менавіта міжмоўная эквівалентнасць выступае асновай для выбару параметраў апісання лексікона.

У нашым даследаванні мы далучаемся да такога пункту погляду на з'яву міжмоўнай эквівалентнасці, у адпаведнасці з яким запаўненне і кампенсацыя разглядаюцца як два спосабы элімінацыі лакун. Так, сродкі кампенсацыі лакун дазваляюць толькі расшыфраваць і патлумачыць безэквівалентныя адзінкі, даюць магчымасць інтэрпрэтаваць і адаптаваць рэаліі іншай моўнай і культурнай супольнасці. Аднак для паспяховага функцыянавання моў патрабуецца не толькі адэкватнае ўспрыняцце лексіка-семантычнага значэння лакуны, але таксама і яе ўстараненне, г.зн. фармальнае запаўненне моўнага прабелу.

Калі мы разглядаем міжмоўныя і міжкультурныя аспекты ўкладання перакладных англійска-беларускіх слоўнікаў агульнага тыпу, то найбольшую ўвагу прыцягваюць пытанні семантызацыі лінгвакультурных найменняў. Гэта ў першую чаргу звязана з тым, што карціны свету дадзеных моўных супольнасцей не супадаюць і значна адрозніваюцца адна ад адной. Эквіваленты і аналагі беларускай мовы як мовы перакладу (the target language) знаходзяцца ў пэўнай залежнасці ад мовы-крыніцы (the source language), а магчымасці іх выкарыстання для семантызацыі слоўнікавых адзінак англійскай мовы суадносяцца з неабходнай ступенню апісання мовы-крыніцы.

Акрамя таго, пры лексікаграфічным апісанні лексем у перакладных слоўніках агульнага тыпу асаблівую ўвагу павінны атрымаць наступныя пытанні: несупадзенне аб'ёму семантыкі лексем-карэлятаў; адрозненні ў семантычнай структуры суадносных адзінак; неадпаведнасць сістэм пераносных і тэрміналагічных значэнняў; адрозненні ў лексіка-граматычнай спалучальнасці лексем-карэлятаў; адлюстраванне мадыфікацый семантыкі лексічных паралелей; семантызацыя адзінак з нацыянальна-культурнай семантыкай; адрозненні прагматычных кампанентаў семантыкі лексем-карэлятаў у дзвюх мовах.

Пры гэтым перадача семантыкі лінгвакультурных найменняў з'яўляецца найбольш складанай задачай, бо кожную такую лексему мовы-крыніцы можна назваць унікальнай у дачыненні да мовы перакладу.

Элімінацыя лакун, якія суадносяцца з рознымі тыпамі лінгвакультурных найменняў, што змяшчаюць культурназначную інфармацыю ў дэнататыўным аспекце значэння (геаграфічныя назвы, этнаграфічныя назвы, уласныя асабовыя імёны), у перакладным слоўніку адбываецца шляхам запаўнення. Асноўнымі спосабамі перадачы такіх адзінак з'яўляюцца практычная транскрыпцыя, транслітарацыя і тлумачальны пераклад.

Калі адбываецца семантызацыя адзінак, у якіх культурназначная інфармацыя сканцэнтравана ў канататыўным аспекце значэння, неабходным з'яўляецца пошук аналагаў ці дапаўненне дэнататыўнага аспекту разнастайнымі звесткамі асацыятыўна-фонавага, эмпірычнага, культурна-гістарычнага або светапогляднага характару. У такіх выпадках назіраецца кампенсацыя культурназначнай інфармацыі адзінак мовы-крыніцы сродкамі мовы перакладу.

Такім чынам, міжмоўныя лакуны ўключаюць у сябе з’явы, абумоўленыя як інтралінгвістычнымі, так і экстралінгвістычнымі фактарамі, таму ў сучасных супастаўляльных даследаваннях і лексікаграфічнай практыцы паняцце лакуны аб’ядноўвае разыходжанні як у міжмоўным, так і ў міжкультурным плане. Пры гэтым варыятыўнасць намінацыі пэўных прадметаў, асоб, дзеянняў, якасцей, станаў у розных мовах вызначаецца спецыфікай моў і культур і праяўляецца ў наяўнасці ў мове-крыніцы безэквівалентнай лексікі, або лексічных адзінак, якія не маюць аднаслоўных эквівалентаў у мове перакладу і таму павінны перадавацца сродкамі элімінацыі лакун.

С. С. Ключенович, В. С. Верпечинскис

ОККАЗИОНАЛЬНЫЕ ГЛАГОЛЫ В НЕМЕЦКОЯЗЫЧНОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ПРОЗЕ И ИХ ПЕРЕВОД НА БЕЛОРУССКИЙ ЯЗЫК

Окказионализмы как результат словотворчества авторов художественной литературы позволяют придавать произведениям оригинальный, необычный и яркий характер. Образы, в основе которых лежат окказиональные метафоры и сравнения, привлекают внимание читателей и в наибольшей степени отпечатываются в их памяти.

Широкая палитра словообразовательных средств немецкого языка позволяет создавать единицы со статусом *ad hoc* различной частеречной принадлежности: будь то существительные, прилагательные, глаголы или даже местоимения и числительные. Основой для образования немецких окказионализмов являются возможности «конструирования и переконструирования слов из существующих основ и аффиксов».¹

Что касается окказиональных глаголов, следует отметить, что они не всегда отличаются особой оригинальностью и, на первый взгляд, не заявляют о своей окказиональности. Это происходит по той причине, что они создаются по продуктивным словообразовательным моделям в немецком языке, одной из которых является следующая:

Adverb + Verb (наречие + глагол).

Например, по такой формуле образованы следующие лексические новации:

*Nach dem Brand dieses Palastes habe der Zar einen Wiederaufbau in 15 Monaten befohlen. 6000 Menschen wurden dazu **herangepeitscht**. Die Hälfte davon ging vor die Hunde.*²

*... Wie oft mag der kleine Friedrich die Kastanienallee vom Flußufer bis zum Herrenhaus **hinaufgehastet** sein, wo die Baroness ihn, schon unwillig wartend, der Dienerschaft zum Säubern übergab, damit sie sich wieder Haus und Hof widmen konnte.*²

¹ Розен, Е. В. Новые слова и устойчивые словосочетания в немецком языке : кн. для учителя / Е. В. Розен. – М. : Просвещение, 1991. – 189 с.

² Zucker, R. Berlin ist anderswo / R. Zucker. – Berlin : Rowohlt, 1995. – 144 S.